

CÍL VYUČOVÁNÍ

a) účel, záměr

b) výstup, výsledek

Progresivním trendem je charakterizovat cíle v podobě dosahovaných kompetencí; cíle pak zahrnují :

1. HODNOTY A POSTOJE

2. PRODUKTIVNÍ ČINNOSTI A DOVEDNOSTI

3. VĚDOMOSTI A POROZUMĚNÍ

Cíle jsou formulovány ve standardech a ve vzdělávacích programech

(od 2007 rámcové vzdělávací programy !!)

Hned v úvodu stěžejní části C *Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání* (RVP ZV) je zařazena kapitola s názvem *Pojetí a cíle základního vzdělávání*. Proč jsou pojetí a cíle tak důležité, že jimi "obsahová" část programu začíná? Co nám vlastně o základním vzdělávání říkají?

Pojmy pojetí a cíle

Připomeňme nejprve, co pojmy "pojetí" a "cíle" představují:

Pojem **pojetí** se ve slovnících a encyklopediích, včetně pedagogických, příliš nevyskytuje. Pokud je uveden, je vykládán jako koncepce (souhrnné uspořádání něčeho, ucelená představa o nějaké věci, činnosti), jako přístup k něčemu (k realizaci něčeho), případně jako zorný úhel (způsob nazírání na něco).

Pojetí základního vzdělávání lze tedy chápat jako komplexní představu o způsobu naplňování aktuálních a perspektivních vzdělávacích potřeb žáků ve věku 6 až 15 let. Vychází z cílů základního vzdělávání a současně z reálných možností zajistit vzdělávání v daných společenských a ekonomických podmínkách. Jinak řečeno, pojetím vzdělávání rozumíme souhrn základních potřeb, práv, povinností, vztahů, didaktických zásad, podmínek, vyučovacích metod, forem, prostředků apod., které vedou k očekávaným cílům a výsledkům vzdělávání.

Cíl je naopak možné nalézt ve všech slovnících a encyklopediích a znamená směřování k něčemu, vytčení něčeho, čeho chceme dosáhnout, předem stanovený výsledek, k němuž se vztahuje naše činnost.

Cíle základního vzdělávání je tedy možné chápat jako státem vymezené zaměření vzdělávání, o němž je stát přesvědčen, že je správné, že povede k žádoucím změnám a efektivitě ve vzdělávání. Současně stát očekává, že se s nimi všechny školy ztotožní a budou je naplňovat (chtít realizovat).

Pokud bychom hledali vazbu mezi cíli a pojetím základního vzdělávání, pak cíle jsou určitá meta, ke které vzdělávání směřuje, a pojetí je způsob jejich realizace či optimální uspořádání vzdělávání, které k naplnění cílů povede. Nebo jinak podáno - pojetí vlastně říká, jak přistupovat k žákům a práci s nimi, aby bylo co nejefektivněji a pro žáky nejvíce přijatelně dosaženo vymezených cílů. Tím už jsme si vlastně odpověděli na první vstupní otázku o důležitosti pojetí a cílů základního vzdělávání, které představují obecné regulativy základního vzdělávání ve smyslu, kam vzdělávání směřuje a jak.

Na tomto místě bychom se mohli ptát, proč tedy v RVP ZV nestojí cíle před pojetím, když pojetí vzdělávání je vlastně způsobem realizace cílů vzdělávání. Důvodem opačného pořadí byla především snaha postavit cíle základního vzdělávání (jako zaměření vzdělávání) co nejbližší ke klíčovým kompetencím (jako jejich přímému odrazu ve výsledcích vzdělávání).

RVP ZV a Bílá kniha

Co ještě vyčteme z dané kapitoly v RVP ZV? Předem je nutno podotknout (a autoři RVP ZV si toho jsou vědomi), že **pojetí základního vzdělávání** je zde vymezeno poměrně stručně a je jakýmsi výběrem toho nejdůležitějšího, co bylo vymezeno již dříve v [Bílé knize](#).

Přes stručnost textu jsou však patrné některé "stavební kameny", o něž se chce základní vzdělávání opírat. Lze vyvozovat, že základní vzdělávání:

- není izolovanou etapou ve vzdělávání ani ve vývoji žáků, navazuje na předškolní vzdělávání, na podněty z rodin žáků, na zájmové činnosti apod. a předjímá potřeby žáků v dalších etapách vzdělávání i v dalším životě
(kontinuita vzdělávání, vytváření předpokladů pro celoživotní vzdělávání);
- počítá s celou populací, s celým spektrem žáků, s jejich individuálními předpoklady a možnostmi, s jejich intelektuálními, motorickými, psychickými, zdravotními, sociálními a jinými odlišnostmi
(individuální přístup k žákům, respektování odlišných potřeb a zájmů žáků);
- je poměrně dlouhou etapou vzdělávání, proto je členěno do stupňů a období, která mají usnadnit žákům vzdělávání z hlediska náročnosti vzdělávacího obsahu, přiměřených metod a forem práce
(respektování věkových a vývojových potřeb žáků);
- chce vytvářet pro všechny žáky relativně stejné (rovné) šance pro vzdělávání a dosahování optimálních výsledků na úrovni jejich maxima, chce minimalizovat trvalé vyčleňování žáků s učebními či jinými problémy
(využívání vnitřní diference žáků v rámci heterogenních skupin, ovlivňování členů přirozené populační skupiny; integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami);
- vychází z očekávaných výsledků vzdělávání (klíčové kompetence, očekávané výstupy) a dává učitelům možnost hledat a nalézat rozdílné cesty k jejich dosahování
(autonomie učitelů, vytváření vlastních učebních osnov, profesionalizace práce učitelů);

- propojuje kvalitní vědomosti s jejich praktickým využitím, podporuje přechod od předávání hotových vědomostí k jejich hledání a samostatnému nalézání (*učení pro život*);
- klade důraz na činnostní učení, variabilitu metod výuky, spolupráci, pomoc, podporu pozitivní motivace a hodnocení (*potřeba změny všech prvků vzdělávacího systému - obsahu, metod, hodnocení, vztahů*);
- staví na příznivém sociálním, emocionálním a pracovním prostředí (klimatu), které je pro žáky motivující a aktivizující (*škola jako místo bezpečí, pozitivních prožitků, příznivých a zdravých vztahů*) atd.

Cíle základního vzdělávání jsou v RVP ZV vymezeny z pozice vzdělavatele (školy), tj. škola o ně usiluje a utvářením klíčových kompetencí žáků je naplňuje.

Při porovnání cílů základního vzdělávání v RVP ZV a v současných vzdělávacích programech je možné si všimnout, že cíle v RVP ZV:

- jsou v některých aspektech zcela nové a zaměřují vzdělávání ke kvalitám, které vyplývají ze změněných podmínek života a nových očekávání společnosti (učit žáky se učit a motivovat je k celoživotnímu učení, připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti), ostatní jsou inovované;
- mnohem více směřují k dovednostem a postojům žáků a stimulují tak proměnu vzdělávání i učení od převažujícího získávání a prokazování vědomostí "pro školu, pro známku" k vyváženému osvojení vědomostí, dovedností a postojů pro vlastní činnosti a život.

Novým cílům základního vzdělávání v RVP ZV se někdy vytýká, že pomíjejí osvojování vědomostí. Není tomu tak. Jednak jsou cíle uvozeny jakýmsi "ústředním cílem", který garantuje spolehlivý základ všeobecného vzdělání - *základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání*, jednak z formulací očekávaných výstupů v jednotlivých vzdělávacích oborech vyplývá přítomnost vědomostní složky a nutnost osvojení vědomostí pro prokázání dovedností či postojů.

Na závěr je třeba uvést ještě jednu poznámku, která může učitele napadat při čtení školského zákona. Ten uvádí v § 44 cíle základního vzdělávání, které jsou prakticky ve shodě s cíli uvedenými v RVP ZV. To je v pořádku. Na druhé straně se do školského zákona nedostal pojem klíčové kompetence (jako pojem nečeský), a tak školský zákon v § 51 požaduje ve výstupním hodnocení žáků výpověď o tom, jak žák dosáhl cílů základního vzdělávání. V podstatě to tedy znamená, že budeme hodnotit úroveň dosažení klíčových kompetencí žáků, které jsou naplněním cílů základního vzdělávání.